

Ціннісні орієнтації батьків різного соціально-економічного статусу у вихованні власних дітей

Розглядаються ціннісні орієнтації батьків різного соціально – економічного статусу у вихованні власних дітей. Отримані результати анкетування батьків та експертної оцінки класних керівників вказують на існування відмінностей в планах батьків визначених груп на майбутнє своїх дітей. Серед основних обставин, що ускладнюють виховання, вважають опір дитини, власне завантаження і акцентують увагу на небажаному впливові ровесників та деяких членів родини.

Ключові слова: соціально-економічний статус сім'ї, ціннісні орієнтації батьків, стиль виховання.

Рассматриваются ценностные ориентации родителей разного социально – экономического статуса в воспитании своих детей. Полученные результаты анкетирования родителей и экспертных оценок классных руководителей указывают на существование отличий в планах родителей выделенных групп на будущее своих детей. Среди основных обстоятельств, затрудняющих воспитание, считают сопротивление ребенка, собственные загрузки, и акцентируют внимание на нежелательном влиянии сверстников и некоторых членов семьи.

Ключевые слова: социально-экономический статус семьи, ценностные ориентации родителей, стиль воспитания.

Шкільна психологічна практика в останній час перенасичена проблемами деструктивної поведінки підлітків, природа яких посилена неблагосприятливими явищами середовища, в якому розвиваються діти, та негативних впливах, що живляться деструктивом змін у культурі суспільства. Перелік різновидів відхилень від норми поведінки у дітей різного віку, починаючи з дошкільного, наводиться багатьма авторами (О.І. Самойлова, Л.А.Ясюкова, С.О.Мелехов та ін.), кожен з них підкреслює гостроту проблеми формування особистості дітей в сучасній культурі. Спільність авторів у думці про те, що ефект виховного впливу можливий лише за умови системних заходів, відбиває складність проблеми, тому що вона залежить від об'єктивно створеної в суспільстві ситуації.

У сучасному світі існує чимало можливостей для виживання і пристосування без наявності певних моральних якостей. У цьому сенсі доречно актуалізувати в своїй свідомості положення

з психології виховання, яке В.Зеньковський, стосовно нашого часу, висловився таким чином: «...наша моральна атмосфера є отруйною для дитини, яка не усвідомлює цього, а просто з безпосередністю наслідує наші вчинки. Дитина, з одного боку, засвоює наші слова й те, який смисл вони несуть, а з іншого боку, її власне життя, спостереження за оточуючими людьми формують в неї власні моральні переконання, власні моральні поняття» [3, с.166]. Серед факторів, що призводять до виникнення соціальних протиріч, які ускладнюють виховання гармонійної людини, – розшарування суспільства за соціально – економічним статусом своїх громадян. Виховна функція сім'ї повинна реагувати на цю ситуацію. Саме в сім'ї дитина має прийняти різностатусні відношення людей як соціальну данність, засвоїти цінності і первинні навички, що допомагатимуть їй адаптуватись в мінливому світі і, долаючи труднощі, реалізовувати свій інтелектуальний потенціал, зростати гармонійною, високоморальною людиною.

В.В. Дорошенко, аналізуючи проблеми розвитку особистості в умовах ринкових відносин, відстежує тенденцію, за якою сучасне суспільство посилює свою роль у формуванні стереотипів поведінки особистості: «Важным и ведущим фактором формирования стереотипов поведения личности, – пише він, – становится реклама, которая формирует «новый тип человека», ...делает из него абстрактную унифицированную единицу – потребителя, полностью ориентирующегося и доверяющего рекламе..» [1, с.59].

Наведена інформація свідчить про правомірність та актуальність нашого дослідження з визначеною в ньому метою: дослідити цінності у вихованні власних дітей, притаманні батькам різного соціально-економічного статусу (СЕС). Керуючись метою були досліджені питання, суть яких спрямована на визначення уявлень батьків різного СЕС про те, які якості потрібно формувати у своєї дитини, і яким чином це потрібно робити. Відповідно розглядалися плани батьків на майбутнє дитини, проводилась оцінка розвитку дитини та обставин, що ускладнюють розвиток з позиції цих планів, вивчалися основні характеристики стилю сімейного виховання.

Постановка та вирішення дослідницьких питань спирається на наукові положення про виховання як процес становлення психічних властивостей і функцій, обумовлений взаємодією людини, що росте, та соціальним середовищем (розроблені класиками психології), і механізми впливу сім'ї на розвиток особистості дитини (А.Болдуїн, У.І.Гарбузов, М.Олексієва, В.Я.Титаренко, Л.Б.Шнейдер та ін.)

В тлумачному словнику А.Ребера зазначено, що соціально-економічний статус (СЕС) – це «характеристика положення індивіда в стратифікованому суспільстві, що базується на ряді соціальних (наприклад, батьківська сім'я, соціальний клас, освіта батьків, освіта самої людини, цінності, рід занять і т.д.) та економічних (доход родини) показників» [5]. Дослідники А.Л.Журавльов та А.Б.Купрейченко підкреслюють, що людина, переживаючи свою належність до певної соціальної групи, веде себе, зазвичай, відповідно до її соціальних стандартів, норми поведінки, прийнятими в ній [2,с.129].

Ми виокремлювали СЕСС за такими ознаками: матеріальна забезпеченість та рід занять батьків. Відносна достовірність рівнів СЕСС визначалася за допомогою шкільного журналу, де вказувалися місце праці та посада обох батьків, експертної оцінки класного керівника та підтримувалася за рахунок досвіду роботи автора статті з батьками в ролі шкільного психолога.

В дослідження були включені сім'ї, які презентували три рівня СЕСС, а саме: низький СЕСС – низький рівень матеріального достатку, де переважають батьки без вищої освіти, професії яких відносяться до сфери обслуговуючого персоналу, або ж сім'ї певних категорій – малозабезпечені, інваліди тощо. Середній СЕСС – сім'ї з середнім рівнем достатку, підприємці, які працюють або є господарями у сфері мілкового та середнього бізнесу, торгівлі, економісти, фінансисти, службовці, або ж працівники в галузі освіти та медицини: педагоги, викладачі, лікарі, соціальні працівники, психологи тощо. В основному, це люди з вищою освітою. І високий СЕСС – з високим рівнем матеріального достатку, батьки займають керівні посади в середньому та крупному бізнесі, політиці, керівники державних служб, підприємці, банкіри, фінансисти, знамениті актори, тощо.

В обстеженні взяли участь 312 батьків, діти яких навчаються в 7 – 8-х класах: 46 – низького соціально – економічного статусу, 205 – середнього та 61 – високого.

Методи дослідження включали: аналіз класних журналів, опитування вчителів, спостереження, анкетування батьків розробленою нами анкетною.

Результати дослідження та їх аналіз. Для дослідження питання впливу соціально – економічного статусу родини на установки у вихованні підлітків нами було розроблено анкету для батьків, де представлено декілька запитань, поділених на блоки.

У першому блоці запитань анкети ми з'ясували рівень усвідомлення батьками різних СЕС реальної картини розвитку їхніх дітей і пріоритетний стиль у вихованні. Для цього батькам потрібно було оцінити поведінку, самостійність, потребу в допомозі та розуміння їхньою дитиною обговорення проблеми, порівняно з наказом за 10-тибальною шкалою. Результати відповідей представлені в Таблиці №1.

Таблиця №1

Оцінка батьками розвитку своєї дитини

Запитання анкети \ Статус родини	Низький СЕС	Середній СЕС	Високий СЕС
Оцініть поведінку Вашої дитини?	8	8,2	8,5
Оцініть самостійність Вашої дитини?	7,8	7,4	7,7
В якому ступені дитина потребує Вашої допомоги?	6,9	7,3	7,7
Наскільки добре дитина розуміє обговорювання проблеми, порівняно з наказом?	8,1	8,6	8,7

Із таблиці видно, що оцінки поведінки дитини зростають разом із підвищенням матеріального достатку родин. Тоді як найбільш самостійними вважають своїх дітей батьки з сімей низького статусу (7,5 балів), тому і не потребують багато батьківської допомоги (6,9 балів). При узагальненні експертних оцінок класних керівників та спостереженнях видно, що саме ці діти, навпаки, потребують більшої уваги з боку батьків, їм дійсно доводиться бути самостійними в деяких питаннях, але далеко не з усіма вони справляються. Оскільки серед сімей низького СЕС багато родин з неблагополучними батьками, то їх дітям часто не вистачає спілкування, бесід, батьківської підтримки і впевненості. За експертною оцінкою класного керівника 34,5% (найбільший результат) батьків із сімей низького СЕС байдуже ставляться до виховання дитини.

Також найменші результати, на думку батьків низького СЕС, при розумінні підлітком стилю спілкування, в якому переважає обговорення проблеми над наказом (8,1 бал). За рахунок неосвіченості чи проблемності самих батьків тиск, накази, байдужість дійсно переважають в сімейному стилі спілкування, а батьки сприймають це, як належне.

Несамостійними вважають своїх дітей батьки із середнім СЕС. Також, за експертною оцінкою класного керівника саме ця група батьків може застосовувати надмірне опікування (в 10,5%

випадків) та тиск на дитину (11,2%). Отже, батьки середнього СЕСС найчастіше опікають та тиснуть на своїх дітей, тому що вважають їх недостатньо самостійними, хоча і усвідомлюють, що їхня дитина розуміє більше роз'яснення проблеми, ніж накази (8,6 бали). За нашими спостереженнями тиск і опіка спрямовуються вимогами батьків на краще навчання, більшу зайнятість дітей, роботу над собою. Тобто ці батьки висувають певні вимоги до своїх дітей і вимагають їх виконання, але не завжди конструктивними методами.

Протилежні результати отримані з відповідей батьків із високим СЕС. Вони найвище оцінюють поведінку своїх дітей (в середньому 8,5 балів). Так само, батьки вважають, що їхні діти найбільше розуміють обговорення проблеми, порівняно з наказом (8,7 балів). Дійсно, ці батьки, по – перше розуміють, що у спілкуванні краще застосовувати обговорення та бесіди, потім відповідь на це запитання швидше носить рекомендацію для класного керівника, тому що, за спостереженнями саме батьки з сімей високого СЕС добре знають свої права, і розуміють, що в школі з дитиною мають тільки оговорювати питання, а не наказувати.

У 91% сімей з високим достатком, на думку класних керівників, застосовується адекватне спілкування (найвищий результат) і лише 2,3% – байдужі стосунки, 4,7% – надмірний тиск на дитину, 2% – з надмірною опікою. На нашу думку, ці дані відповідають дійсності серед тих сімей, де ми проводили обстеження. Враховуючи те, що шлях для психологічного дослідження в приватних навчальних закладах закрито, ми вважаємо, що серед сімей високого СЕС існує більший відсоток неконструктивних форм взаємодії.

Так, при тривалій роботі практичного психолога гімназії спостерігалася достатньо велика кількість родин високого СЕС, де батьки займалися своєю діяльністю, а виховання перекладалося на плечі найнятої прислуги. Складно назвати такі стосунки адекватними, оскільки міжособистісне спілкування між підлітком та батьками було практично відсутнім. Або ж, навпаки, надмірна опіка чи тиск на дитину спровоковані складними міжособистісними стосунками між батьками, а підліток вимушений маніпулювати та відсторонюватися від спілкування з батьками. Як правило, до 7 – 8-го класів такі сім'ї переводять дітей до приватних шкіл, де навчаються такі ж діти. Тому, на нашу думку, в навчальних закладах загального типу, гімназіях та ліцеях навчаються ті діти з високим СЕС, в родинях яких переважає

адекватний стиль спілкування. А неадекватний стиль взаємин в сім'ях високого СЕС може провокувати складнощі в стосунках з однокласниками та вчителями, що впливає на вибір навчального закладу для дитини, і ускладнює психологічну діагностику для нас.

Також батьки з високим СЕС частіше вважають, що їхня дитина потребує допомоги. В цих сім'ях приділяється значна частина часу і грошей для розвитку дітей: чи то батьки активно займаються розвитком дитини, чи навпаки, батьки відсторонюються і наймають репетиторів для навчання, купують всі необхідні для розвитку речі, оплачуються курси тощо. Все це по-різному впливає на виховання підлітків, але варто віддати належне, що в сім'ях з високим СЕС дитині активно допомагають розвиватися.

Отже, батьки із низьким СЕС вважають своїх дітей самими самостійними і такими, що найменше потребують батьківської допомоги, що на нашу думку, пов'язано скоріше з байдужим ставленням значної кількості сімей до виховання дитини. Батьки із середнім СЕС вважають своїх дітей зовсім несамостійними, тому висувають до них вимоги, які штовхають на надмірне опікування та тиск у вихованні. Батьки із сімей високого СЕС високо оцінюють можливості своїх дітей і виділяють для їх виховання багато можливостей.

В другому блоці запитань анкети ми мали наміри продіагностувати плани батьків на майбутнє, спрямованість цілей і цінностей у вихованні своєї дитини. Для цього батькам пропонувалося обрати із запропонованих тверджень ті, які відповідали б їхнім намірам та пронумерувати в пріоритетній для них послідовності.

В результаті опитування нами було виявлено, що сьогодні першочергово батьки бажають, щоб їхня дитина мала міцні шкільні знання – (32% батьків); потім розвинуті спеціальні здібності (21,1%), зокрема музичні, спортивні, художні і т.д.; тоді бажання того, щоб дитина в майбутньому зайняла керівну посаду (17,5%), мала комерційні здібності (17,1%), і на останньому місці бажання батьків розвивати здібності до ручної праці (12,3%), такі як ремонт, хатня робота і т.д. Такий розподіл в намірах батьків відрізняється залежно від СЕСС, що представлено в Таблиці №2.

Так, родини з низьким СЕСС у 27% спрямовані на отримання міцних шкільних знань, і в 24,2% – на комерцію. Оскільки опитування проводилося в школі на батьківських зборах, від-

мітки батьків про бажання отримати міцні шкільні знання, на нашу думку, дещо завищені, а ось бажання спрямовувати дітей в комерційному напрямку є найбільшим саме серед сімей інших СЕС. Скрутне становище родин, їх умов проживання, життєві складнощі, низьке матеріальне положення штовхають батьків на розуміння того, що сьогодні комерційна кмітливість їхніх дітей – така ж необхідність, як і знання.

Таблиця №2

Установки батьків на майбутнє дитини

Установки \ Статус родини	Низький СЕС (%)	Середній СЕС (%)	Високий СЕС (%)
Знання	27	35	32
Спеціальні здібності	19	20,6	21,3
Керівна посада	17,6	14,7	22
Комерція	24,2	17,2	14,1
Ручна праця	12,2	12,5	10,6

Третина сімей (35%) з середнім СЕС спрямована на розвиток міцних шкільних знань та спеціальних здібностей – 20,6%. Вони найбільше серед інших статусів родин приділяють увагу ручній праці – 12,5%. Дійсно, серед цих сімей багато освітян: педагоги, вчителі, викладачі тощо, для яких освіта та всесторонній розвиток дитини має велике значення. А на керівну посаду вони спрямовують своїх дітей найменше (14,7%) серед інших статусів сімей.

Сім'ї з високим СЕС також націлені на отримання міцних шкільних знань (32%), розвиток спеціальних здібностей (21,3%), але їх виділяє бажання спрямовувати дітей на отримання керівної посади (22%). Враховуючи те, що серед сімей високого СЕС багато хто з батьків дійсно займає високі службові позиції, керівні посади, дехто з них є знаменитостями, тобто вони рухалися по кар'єрним сходинкам і вбачають такий же шлях для своїх дітей.

Отже, не дивлячись на те, що більшість батьків спрямовані на отримання міцних шкільних знань та розвиток спеціальних здібностей, існують пріоритети, яким приділяється більша увага сімей з різним СЕС: сім'ї з низьким СЕС спрямовують дітей в комерційному руслі, з середнім – на усесторонній розвиток, з високим – на отримання керівної посади.

Третій блок запитань в анкеті був спрямований на визначення обставин, що ускладнюють, на думку батьків, виховання їхньої дитини. Відповіді також потрібно було пронумерувати в порядку значимості для батьків. Найбільш впливовими обстави-

нами батьки вважають опір дитини (20,8%) та власну завантаженість (20,8%), потім вони посилаються на небажаний вплив ровесників (17,6%), недопрацювання школи (15,4%) та обмежені матеріальні можливості (15,4%), деякі говорять про небажаний вплив деяких членів родини (10%). Батьки різних СЕС по різному посилаються на обставини, які ускладнюють виховання їхніх дітей, результати анкетування представлено в Таблиці №3.

Таблиця №3

**Обставини, які ускладнюють розвиток дітей,
на думку батьків із різних СЕСС**

Обставини \ Статус родини	Низький СЕС (%)	Середній СЕС (%)	Високий СЕС (%)
Опір дитини	17,2	29,4	25
Недопрацювання школи	15,5	11,8	16
Недостатність уваги внаслідок завантаженості батьків	27,6	25,5	23,8
Небажаний вплив окремих членів сім'ї	5,2	5,8	9,1
Небажаний вплив ровесників	15,5	16,7	19,3
Обмежені матеріальні можливості	19	10,8	6,8

Як видно з таблиці, найбільше на обставини, що ускладнюють розвиток дітей, скаржаться батьки із сімей з низьким СЕС: власна завантаженість (27,6%), обмеженість матеріальна (19%), недопрацювання школи (15,5%) і небажаний вплив ровесників (15,5%) відповідно. Батьки з низьким СЕС майже не скаржаться на небажаний вплив окремих членів родини (5,2%), але вище ми говорили про те, що саме в цих сім'ях частіше зустрічається один або навіть двоє батьків з алкогольними залежностями, родичі з психічними захворюваннями, недієздатністю тощо. Небажання батьків піднімати це питання пояснюється декількома причинами: з одного боку, відчувається страх з приводу наслідків впливу відвертих відповідей на дитину; по-друге, небажання батьків акцентувати увагу на конкретній проблемі, яка існує всередині сім'ї, тобто витіснення її; по-третє, увага батьків зосереджена на зовнішніх обставинах, тих що мало залежать від них самих. Також найменше батьки з низьким СЕС говорять і про опір дитини. При спостереженні та думку класних керівників, підлітки з цієї категорії сімей часто конфліктують з ровесниками та вчителями, у них існують конкретні складнощі у взаєминах, але, мабуть, це не є основним питанням для хвилювання батьків з низьким СЕС.

В 27,6% батьки низького СЕС усвідомлюють, що приділяють недостатню кількість уваги дітям внаслідок власної заванта-

женості і в 19% гостро стоїть питання обмежених матеріальних можливостей. Можна зробити висновок, що сім'ї з низьким СЕС, порівняно з іншими, найбільше страждають від матеріальної обмеженості, постійно стурбовані питанням заробітку, внаслідок чого приділяють мало уваги саме стосункам: як всередині сім'ї, так і з дитиною. Із відповідей батьків цього статусу, їх послідовності в значенні, порівняно з реальною картиною, спостерігаються невпевненість, екстернальність, конформність та інколи страх.

Батьки із сімей середнього СЕС найбільше скаржаться на опір у вихованні (29,4%). На нашу думку, тут має місце бажання батьків постійно покращувати стосунки, з одного боку, а з другого – бажання батьків акцентувати свою увагу саме на питаннях взаємин та опору їхньої дитини, оскільки підлітки з цієї категорії сімей часто будують дружелюбні стосунки з ровесниками, педагогами, а також класні керівники наголошують на адекватності стосунків в сім'ях між батьками та дітьми середнього СЕС.

На друге місце батьки середнього СЕС ставлять власну завантаженість (25,5%), за рахунок чого недостатньо приділяють увагу своїм дітям. Дійсно частина цих батьків завантажені на роботі повний робочий день (службовці, мілкий бізнес, торгівля тощо), тому їхнє усвідомлення зайнятості, постійне хвилювання за власний бізнес і кар'єру є цілком природними. Батьки цих професій дійсно приділяють значно менше уваги вихованню своїх дітей. Хоча при спостереженні ми знаємо, що інша частина батьків середнього СЕС (переважно освітяни, медики та ін.) максимально зосереджена на вихованні дітей: відвідують школу, допомагають з уроками, активно спілкуються з дітьми, але все одно бажують приділяти більшу частину часу на виховання дитини.

Батьків із сімей високого СЕС також найбільше турбує опір дитини при вихованні (25%), але, порівняно з середнім і низьким статусами, вони найменше стурбовані питаннями власної завантаженості (23,8%) й матеріальними обмеженостями (6,8%). Як правило, один із батьків займає керівну посаду чи зайнятий в крупному бізнесі, тоді як другий займається вихованням дитини, ходить на батьківські збори і, ймовірно, відповідає на запитання нашої анкети. Зосередженість же на питанні опору дитини у вихованні, з одного боку, так само говорить про хвилювання батьків на питанні взаємин, а з друго – відповідає дійсності, тому що частина цих дітей дійсно є конфліктними.

19,3% батьків вважають, що їхня дитина піддається впливові ровесників, що, на нашу думку, провокує їх з часом перево-

дити підлітків із сімей високого СЕС в інші навчальні заклади, де навчаються однокласники. Саме ці батьки якраз і говорять про небажаний вплив окремих членів родини на виховання (9,1%) та наслідування підлітками певного стилю спілкування від батьків, які досягли значного успіху в кар'єрі (можливо, саме за рахунок своєї наполегливості, опору складнощам і т.д.). Тривале спостереження за родинами з високим СЕС виявляє в деяких з них серйозні внутрішньосімейні складнощі, які непомітні ззовні: тиск одного члена родини на іншого, обезцінювання подружжям один одного, приниження, впливає на виховання підлітка.

Отже, батьки із сімей низького СЕС найбільшими обставинами, що ускладнюють розвиток дітей, вважають власну завантаженість та обмежені матеріальні можливості; середнього СЕС – скаржаться на опір дитини; а високого – опір, зайнятість, але виділяє їх серед двох попередніх СЕС – небажаний вплив ровесників та деяких членів родини.

Висновки. За результатами анкетування батьків виявлено, що значна частина родин спрямовує своїх дітей на отримання міцних шкільних знань та розвиток спеціальних здібностей. Найбільше ускладнює виховання, на думку батьків, опір їхніх дітей, власна завантаженість та небажаний вплив ровесників. Також виявлено, що матеріальне становище родини має пропорційний вплив: чим вищий статус родини, тим менше, на думку батьків, матеріальні можливості ускладнюють виховання дітей.

Але серйозний вплив на установки та уявлення батьків щодо виховання своїх дітей має соціально – економічний статус сім'ї (СЕСС), в якій виховується підліток.

Так, батьки із низьким СЕС вважають своїх дітей достатньо самостійними і такими, що найменше потребують батьківської допомоги. На нашу думку, це пов'язано скоріше з байдужим ставленням значної кількості сімей низького СЕС до виховання дитини та зацікленістю на власних проблемах. Тому і установки у вихованні підлітків спрямовуються батьками більшим чином в комерційному напрямку. Скрутне становище, складні життєві обставини, неієздатність деяких батьків із сімей низького СЕС, ускладнює виховання дітей саме внаслідок завантаженості батьків та обмежених матеріальних можливостей.

У сім'ях середнього СЕСС переважає адекватний стиль взаємин між батьками та підлітками. Але серед них найчастіше зустрічаються надмірна опіка та тиск на дитину, оскільки батьки вважають своїх дітей недостатньо самостійними. Батьки середнього СЕС спрямовують своїї дітей на усесторонній розвиток:

отримання міцних шкільних знань, розвиток спеціальних здібностей та ручної праці. Із основних складнощів, що впливають на виховання дитини, вважають опір дитини, що обумовлено, на нашу думку, бажанням батьків акцентувати увагу на питанні міжособистісних взаємин.

Батьки із сімей високого СЕС високо оцінюють розвиток своїх дітей і виділяють для їх виховання багато можливостей, в тому числі й матеріальних. Разом із усестороннім розвитком вони претендують на те, щоб їхня дитина в майбутньому зайняла керівну посаду, що обумовлено скоріше батьківськими домаганнями, власним досвідом та амбіціями. Серед основних обставин, що ускладнюють виховання, вважають опір дитини, власне завантаження, і акцентують увагу на небажаному впливові ровесників та деяких членів родини. Складні міжособистісні взаємини в окремих родинах високого СЕС дійсно погано впливають на виховання підлітка.

Викладені в статті результати вказують на актуальність осмислення методів виховання підлітків з урахуванням сьогоденних реалій щодо впливу соціально – економічного статусу їхніх родин.

Список використаних джерел

1. Дорошенко В.В. Проблемы развития личности в условиях развивающейся демократии и рыночных отношений // Научові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / За ред. академіка С.Д.Максименка. – К.: Міленіум, 2007. – Вип.33.– 474 с.
2. Журавлѐв А.Л. Нравственно – психологическая регуляция экономической активности / А.Л Журавлѐв, А.Б. Купрейченко. – М.: Изд – во «Институт психологии РАН», 2003. – 436 с.
3. Зеньковский В. Психология детства. – М.: «Академия», 1996.
4. Конференция по проблемам человека в современном социуме // Вопросы психологии. – 2008. – №4. – С.181 – 183.
5. Оксфордский толковый словарь по психологии/Под ред. А.Ребера, 2002 г.: Електронний ресурс. – Режим доступа: <http://vocabulary.ru/dictionary/487>
6. Смирнова Е.О., Хохлачева И.В. Особенности отношения родителей к ребенку с трудностями в общении / Е.О. Смирнова, И.В.Хохлачева // Вопросы психологии. – 2008. – №4. – С. 24-35.

The value orientations of parents of different social and economic status at upbringing of their own children are considered in the article. The results of a questionnaire polling parents and expert review of children's

supervising instructors indicate the existence of differences in plans for children's future. Among the main circumstances complicating education is considered to be the child's resistance, an actual load, and focuses on the undesirable influence of the children of the same age and some family members. The parents of high social and economic status families are analysed to evaluate in a high level the development of their children and allocate many opportunities for their upbringing, material as well. The difficult interrelations in some high social and economic status families are examined to have a really bad influence on the teenager's upbringing.

Keywords: social and economic status of the family, values of parents, style of upbringing.

Отримано: 24.01.2013 р.

УДК 37.015.31:316.42-056.26

Б.А.Земба

Роль соціальної роботи у вирішенні адаптаційних проблем батьків, які мають розумово відсталу дитину

У статті розглядається тема адаптаційних труднощів у батьків, які мають розумово відсталу дитину. Для батьків виховання недорозвинутої дитини є значним викликом і вимагає певних змін у сприйнятті проблеми та змін в організації сімейного життя. Підкреслюється також роль і допомога соціального працівника в реалізації цих змін. Автор обговорює принципи, які повинні сприяти відновленню розумових і фізичних функцій дитини та наголошує на необхідності ролі психолога у подоланні негативних емоційних станів батьків.

Ключові слова: неповносправність, розумове відхилення, сім'я, соціальна допомога, соціальна робота, адаптація, синдром Дауна.

В статье рассматривается тема адаптационных трудностей у родителей, которые имеют неполноценного ребенка. Для родителей воспитание недоразвитого ребенка является значительным вызовом и требует определенных изменений в восприятии проблемы и изменений в организации семейной жизни. Подчеркивается также роль и помощь социального работника в реализации этих изменений. Автор обсуждает принципы, которые должны способствовать возобновлению умственных